

II.

DIE SWITSERSE KONFESSIES.

Die swaartepunt van die Switserse Reformasie het na die dood van Singli al spoedig na Geneve verskuif, waar deur die kragtige gees van Johannes Calvyn nuwe leiding gegee is en wye horisonte opgekom het.

Toe sy Christianae Religionis Institutio in 1536 verskyn het, was hy nog slegs sewe-en-twintig jaar oud. Dit was die eerste volledige protestantse dogmatiek, want die Loci Communes van Melancthon wat in 1521 uitgegee is, was nie 'n volledige dogmatiek nie, en so ook nie die drie dogmatiese werke van Singli nie. Calvyn het hierdie Institusie herhaaldelik hersien en uitgebrei, en die laaste uitgawe wat deur hom bewerk is, die van 1559, is vyf keer so groot as die eerste. Dit was in daardie dae 'n arsenaal vir die protestante teen die leerstellige aanvalle van die Roomse Kerk na die Contra-Reformasie en die Konsibe van Trente. Van Roomse kant is selfs verklaar dat dit vir geen ander geskrif meer bevrees was as vir die Institusie nie. ¹⁾

Die kenmerkende van die teologiese sisteem van Calvyn soos dit in die Institusie opgebou is, is die predestinasie-leer wat streng supralapsaries behandel word, so streng dat hyself byna daarvoor geskrik het en van 'n *decretum horribile*, 'n vreeslike besluit, gepraat het. ²⁾ Sy leer aangaande die avondmaal is as tussenstandpunt tussen die van Luther en van Singli van groot belang, en sy leer aangaande die Kerk en sy neergelegde beginsels van kerkregering is nie minder

¹⁾ Van die by die boek ingebonde „Stelling“ verwys ek na die volgende nogal merkwaardige:—

Stelling IV. „Ek onderskryf die sienswyse van Prof. J. du Plessis toe hy as een van die taal-reviseurs van die Bybelvertaling in Afrikaans op 6 Mei gesê het: Ek wens my protes aan te teken teen die kortsigtige besluit van die kommissie om die *Textus Receptus* te bestendig. Dit is 'n miskenning van die hele studie van die N.T. sedert 1550 en sal die ondersoek oor die N.T. deur ons volk vir 'n hele geslag of meer agteruit sit.“—Sien die teenoorgestelde opinie van Prof. Groenewald, aangehaal Herv. Teol. Studies, 2de jaarg., afl. 2, bl. 58 v. (B.G.)

Stelling IX. „Die Ned. Geref. kerke in Suid-Afrika het 'n behoefte aan 'n tweede inrigting waar predikante opgelei kan word nie.“—Enkele jare later het die ponens homself 'n benoeming aan so 'n tweede inrigting laat welgeval—(B.G.)

Stelling XI. „Die optrede van die Kaapse Kerk teenoor die Voortrekker moet nieteenstaande blyke van belangstelling, as onsimpatiek bestempel word.—Is dit nie die standpunt wat die geskiedbeskrywing van die Hervormde Kerk steeds teen veel teenspraak in, ingeneem en beklemtoon het nie?—(B.G.)

¹⁾ F. W. Kampschulte: Johannes Calvin, seine Lehre und sein Werk in Genf (1868) p. 278.

²⁾ Institusie III, 23 : 7.

belangrik nie. Dit is tot op die huidige dag toe nog die kerkregtelike beginsels van onse Nederduitsch Hervormde Kerk.

Hoewel die toeloeie van Calvyn die vernaamste konfessies van die Hervormde Kerke van Frankryk, Holland, Skotland, Engeland en Ierland sterk beïnvloed het, is die konfessies wat hy self opgestel het egter van sekondêre gesag en het slegs lokale erkenning gehad. Hierdie konfessies van Calvyn is die Kategismus van Geneve, die Consensus van Zurich en die Consensus van Geneve.

Calvyn het geen oordrewe betekenis aan konfessies en die ondertekening daarvan toegeken nie. Dit het vir hom gegaan om die gesag van die Skrif en nie om die gesag van menslike formulerings nie. Die formulier wat hy opgestel het en wat die predikante in Geneve moes onderteken, was sober. Dit het as volg gelui: *Ek beloof om die Woord van God getrou te verkondig tot stigting van die mense; en om die Kerk waaraan God my verbind het, met 'n goeie gewete te dien; om gehoorsaam aan die Owerheid te wees, om goed en eer te bewaar soos 'n ware gelowige dit moet doen; en om 'n ware voorbeeld van onderdanigheid te gee deur die wette en bevele van die genoemde Owerheid te gehoorsaam, maar altyd behoudens die vryheid om die Woord van God te preek soos onse plig dit volgens sy heilige bevel dit eis.*

Toe Calvyn en sy twee medestanders, Farel en Viretus, eenkeer beskuldig is dat hulle die leer van die Drieëenheid sou logen en van hulle geëis is om hulle regsinnigheid te bewys deur die Belydenis van Nicea te onderteken, het Calvyn geweier. Hy het verklaar dat die geloof nie aan woorde en lettergrepe gebind moes word nie. Hy het onderskeid gemaak tussen die fundamentele en nie-fundamentele geloofsartikels, en die bekende Calvyn-kenner Emile Doumergue noem dit een van sy grondbeginsels.³⁾

DIE KATEGISMUS VAN GENEVE.

Waar die Hervormers inverband met so veel na die ou kerk van die eerste eeue teruggegryp het, was dit ook met die kategetiese onderwys die geval. Luther het die groot betekenis daarvan besef en het in 1529 sy Groot en Klein Kategismus uitgegee. Calvyn was dit met Luther eens en in 1537, die jaar na sy koms in Geneve, het ook hy 'n kategismus die lig laat sien. Dit was egter nie baie geskik vir die onderrig van kinders nie want hy het toe nog nie veel ervaring van kategetiese onderwys gehad nie. Hy het daarom 'n nuwe kategismus geskryf wat in 1541 in Frans en in 1545 in Latyn verskyn het. In hierdie kategismus wys hy in 'n brief aan die leser op die betekenis

³⁾ Emile Doumergue: Calvyn als mens en Hervormer, uit Frans vertaal deur Helena Pos, Amsterdam 2e druk 1931, bls. 63-67.

van die kategese in die ou tyd, en sê dat die duiwel dit vernietig het met die doel om die Kerk uitmekaar te jaag.

Die Kategismus is in vyf hoofdele verdeel wat respektiewelik handel oor die Geloof, die Wet, die Gebed, die Woord Gods en die Sakramente en is in twee-en-vyftig lesse verdeel, een les vir elke Sondag, 'n verdeling wat ons later by die Heidelbergse Kategismus ook vind.

Dit is in verskillende tale vertaal soos in Italiaans (1551 en 1556), Spaans (1550), Engels (1556), Nederlands, Duits, Hongaars, Grieks en Hebreeus, en het dan ook 'n wye invloed gehad. Die invloed was veral baie sterk op die Anglikaanse Kategismus van 1562, op die Heidelbergse Kategismus en op die van Westminster.

DIE CONSENSUS VAN ZURICH.

Die avondmaalstryd was sonder twyfel die heftigste geskilpunt wat daar onder die Reformatore was. Aan die een kant het Luther gestaan met die leer van die konsubstansiasie, waarvolgens Christus by die Avondmaal *met* en *onder* die brood en wyn aanwesig is. Aan die ander uiterste vind ons die beskouing van Swingli, wat in die avondmaal enkel 'n gedagtenismaal gesien het. Calvyn het 'n tussenstandpunt ingeneem. Christus is volgens hom met die avondmaal nie liggaamlik aanwesig nie, maar geestelik, en word deur die avondmaalsganger geestelik genuttig. Dus meer as 'n gedagtenismaal.

In 1545 het Luther in verband hiermee 'n heftige aanval op die Swingliane gedoen, en hulle het op hul beurt weer baie skerp geantwoord. Calvyn het nie met een van hierdie twee partye saamgegaan nie. Hy het aangeraai om gemagtigd te wees. Dit was in die dae van die Contra-Reformasie en Rome het met die Konsilie van Trente wat in dieselfde jaar 'n aanvang geneem het, 'n kragtige poging gedoen om die verlore terrein te herwin en die Protestantisme te vernietig. Waar dit nie moontlik was om 'n eenheid van die hele Protestantse Kerk te bewerkstellig nie, wou hy tog 'n eenheid in die Switserse Kerke op hierdie punt gehad het. Bullinger, die opvolger van Swingli, het digter tot Calvyn genader. In 1546 het hy 'n handskrif van 'n boek van hom oor die Sakramente aan Calvyn gestuur, wat 'n diepe gedagte wisseling tussen hulle ten gevolge gehad het, met die uiteindelige resultaat dat die Swinglianse en Calvinistiese dele van die Switserse Kerk mekaar gevind het. Die gemeenskaplike beskouing is neergelê in die Consensus van Zurich van 1549 wat in hoofsaak die werk van Calvyn was. Dit bevat ses-en-twintig artikels en gee die beskouings van Calvyn weer maar dan so na as moontlik by die van Swingli toegepas.

Hierdie Consensus het vrede in die Switserse Kerk gebring, maar dit is deur die ultra-Lutherse party in Duitsland in 1552 heftig deur Joachim Westphal aangeval.

DIE CONSENSUS VAN GENEVE.

Die leer van die predestinasie soos deur Calvyn voorgestaan, het swaar teenkating uitgelok. Die eerste aanval het van 'n bekwame Roomse godgeleerde gekom, Albertus Pighius, 'n Nederlander van geboorte. Hy het die vrye wil geleer en het nie al te veel met Pelagius verskil nie. 'n Ander aanval was van Hieronimus Bolsec, 'n kalmelieter monnik uit Parys wat Protestant geword het, maar later weer na die Roomse Kerk teruggekeer het.

Calvyn het as antwoord op hierdie aanvalle in 1552 die Consensus van Geneve namens die predikante van genoemde stad uitgegee. Dit is 'n uitvoerige teologiese verdediging van die absolute predestinasie leer uit die oogpunt dat dit die enigste sekere troosgrond vir die gelowige is. Maar die heftige polemiese karakter wat die geskrif gehad het, het dit ongeskik gemaak vir 'n belydenisskrif, en dit het dan ook buite Geneve geen simboliese gesag verkry nie.

DIE HELVETIESE CONSENSUS FORMULA.

Die *Formula Consensus Helvetica* is die laaste leerstellige belydenisskrif van die Switserse Kerk. Dit dra 'n ander karakter as die reeds genoemde Sestiende eeuse konfessies en verteenwoordig die periode van die nabloei van die Switserse Teologie toe die skolastiek wat deur die Hervormers uitgeban was, onder 'n ander gedaante, onder 'n protestantse gewaad weer opnuut in die Hervormde Teologie ingesluip het. Hiervan sê prof. dr. F. E. Daubanton ⁴⁾: „De herleefde Scholastiek — nu protestantsche niet roomsche, maar Scholastiek is Scholastiek, lood om oud ijzer!—kwam niet tot een onbevooroordeeld, ontvankelijk zien van den Schriftinhoud, veel minder tot een historische uiteenzetting ervan. „Und bald,“ zegt W. BEYSCHLAG geestig, „und bald fürhte die Erstarrung des protestantischen Lehrbegriffs, zu einer neuen, die kaum aufgethane Bibel wieder zuschliessende Scholastiek zurück.“ ⁵⁾ Volkomen ter goeder trouw, overlegden de opvolgers der reformatoren: de leer in de belydenisschriften vervat, is nu overeenkomstig de Schrift. Laten wij haar dan, besloten de besten, de vooruitstrevenden onder hen, die in geen dor conservatisme heil zagen, verder, uit zich zelf volgens haar beginsel, naar logische methode ontwikkelden. Daarbij zullen we het Schriftbewijs toepassen. Maar de Exegese—ná als vóór de Reformatie—werd inlegkunde niet uit-

⁴⁾ Ter Inleiding tot de Didaktiek des Nieuwen Verbonds (Utrecht 1916) bls. 38-39.

⁵⁾ Neutestamentliche Teologie (1896) 1 p. 11.

legkunde. Het besef: en zij eene Biblica, niet gescheiden wel onderscheiden van de Dogmatiek en waarnaar deze laatste zich alreeds te richten heeft, kwam nauwelijks op. 't Oefend in ieder geval geen kracht. De Dogmatiek werd feitelijk terstond uit het belijdenisschrift opgebouwd. Daartegen is eigenlijk weinig in te brengen, op deze onherroepelijke voorwaarde, dat eene grondige kritiek, steunend op de Heilige Schrift, werd toegepast. Maar dat juist was het geval met. De „dicta probantia” werden dom gebruikt, uit hun ongeving gerukt, niet verstaan volgens hun context.”

In die eerste helfte van die Sewentiende eeu het aan die Hervormde Teologiese Akademie te Saumur in Frankryk onder leiding van Placeus, Capellus en Amyraldus 'n teologiese rigting ontstaan wat wel nie met die Arminiarisme gesimpatiseer het nie, maar tog van die ekstremistiese rigting wat destyds in die Lutherse sowel as in die Hervormde Kerk aanwesig was, in drieërlei opsig afgewyk het, nl. wat betref die verbale inspirasie van die Skrif, die besondere predestinasieleer en die toerekening van die sonde van Adam. In Switserland het daar 'n vrees ontstaan vir die konsekwensies van hierdie skool, en uiteindelik het Johann Heinrich Heidegger, hoogleraar te Zurich, die Helvetiese Consensus in oorleg met Lucas Gernler, predikant te Basel, en Franciscus Turretinus, hoogleraar te Geneve, opgestel. Dit bevat ses-en-twintig artikels en laat die verskil tussen die ekstremistiese opvatting wat daarin voorgestaan word en die van Saumur duidelik uitkom.

ART. I-III handel oor die inspirasie van die Skrif. Die egtheid en volkomenheid van die Hebreuse teks van die Ou Testament, die Massoretiese teks word sterk beklemtoon. Die leer van die meganiese inspirasie word op die spits gedryf. Alles is geïnspireer, die Hebreuse konsonante sowel as die vokale en die leestekens, sodat dit nie nodig is om verskillende handskrifte of vertalings te raadpleeg nie.

ART. IV-VI leer dat God van ewigheid besluit het ten eerste om die mens onskuldig te skep, ten tweede om die sondeval toe te laat, en ten derde om sommige tot saligheid te verkies en ander in die sonde te laat en vir die ewige verderf te bestem.

ART. VII-IX: Voor die sondeval het God met Adam die werkverbond gemaak en hom die ewige lewe beloof, op voorwaarde van algehele gehoorsaamheid.

ART. X-XII: Die sonde van Adam word aan sy hele nageslag toegereken.

ART. XIII-XVI: Christus het alleen vir die uitverkorenes gesterf, en nie vir alle mense nie.

ART. XVII-XX: Die roeping tot saligheid was nooit algemeen nie. Onder die Ou Verbond was dit tot Israel beperk, en onder die Nuwe Verbond tot die Christene. Die openbaring van God in die

natuur en in die voorsienigheid is onvoldoende tot saligheid, hoewel dit egter die heidene sonder 'n verontskuldiging laat. Die uitwendige roeping van God deur sy Woord is altyd daadwerklik in sover as wat dit die verlossing vir die uitverkorenes bewerkstellig, en die ongeloof van die verworpenes onverskoonbaar maak.

ART. XXI-XXII: Die mens is natuurlik sowel as sedelik onbekwaam om te glo.

ART. XXIII-XXV: God het 'n tweevoudige verbond met die mens gemaak, nl. die werkverbond met Adam, en die genadeverbond met die uitverkorenes in Christus waardeur die gelowiges onder die Ou Verbond ook gered word, want buite Christus is daar geen saligheid nie.

ART. XXVI: Alle leringe wat met die Tweede Helvetiese Konfessie, die Dordtse Leerreëls en ander Hervormde simbole in stryd is, word verwerp.

S. P. ENGELBRECHT.